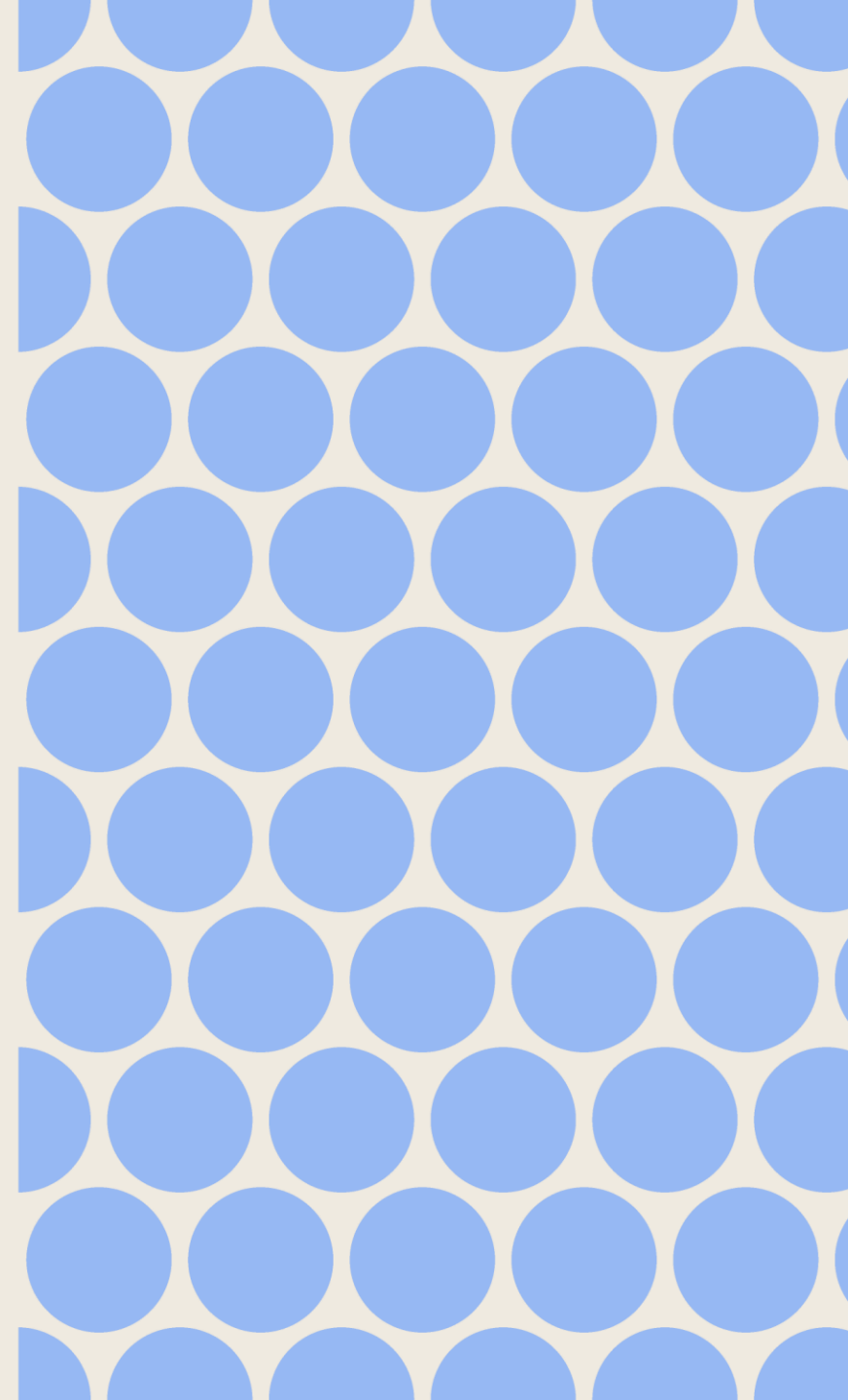

Sosiaali- ja
terveysministeriö

Maksuttoman ehkäisyn kokeilun päättöstilaisuus - katsaus hankeajkaan ja tulevaisuuteen

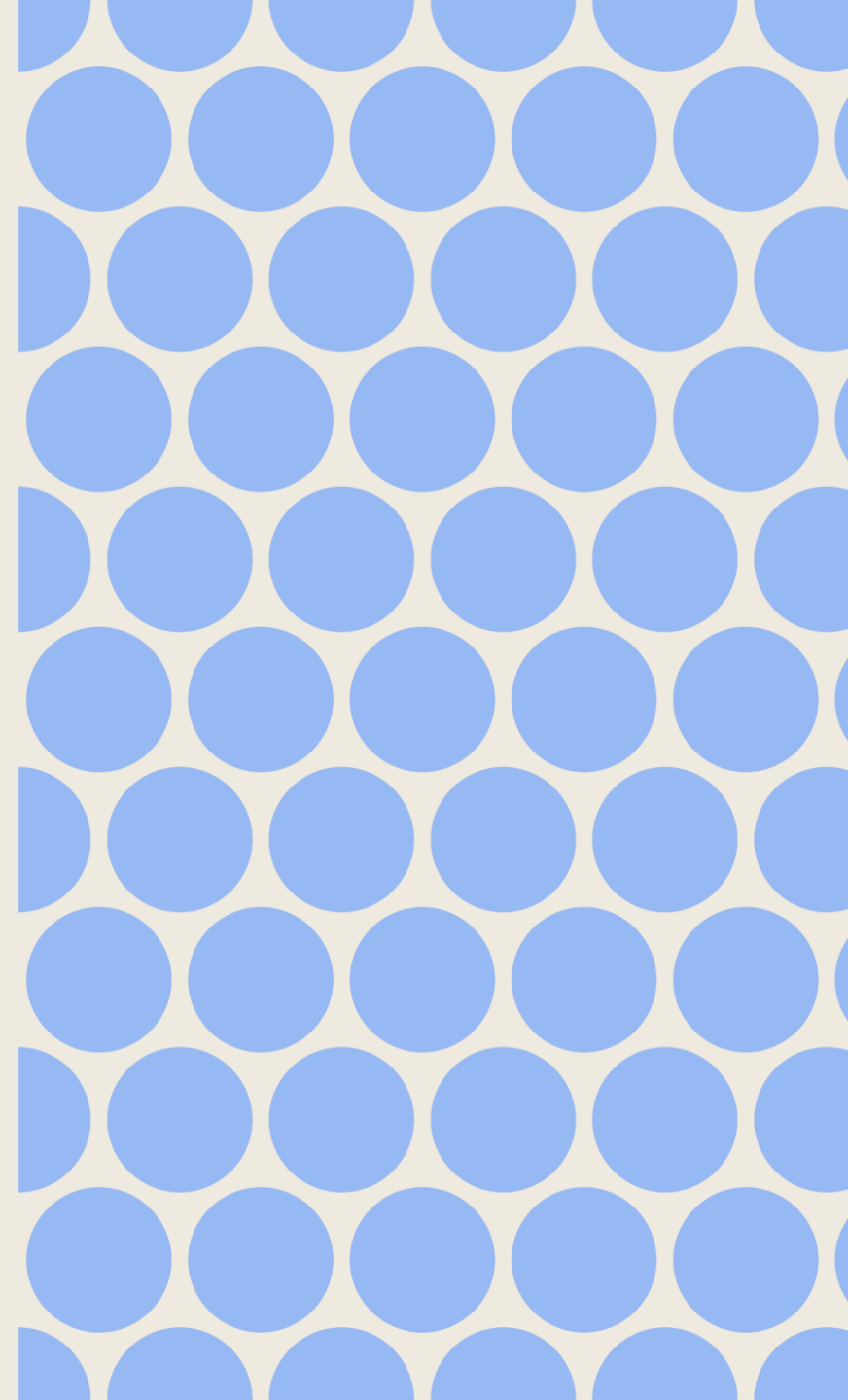
Pia Suvivuo
Erityisasiantuntija, TtT
12.10.2023

Tässä esityksessä:

- mistä lähdettiin ja mitä on tehty
- erityisiä kysymyksiä
- katsausta tulevaisuuteen

Mistä lähdettiin ja mitä on tehty

Tausta

- Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan kunnissa toteutettiin nuorille, alle 25-vuotiaille, suunnattu maksuttoman ehkäisyn kokeilu.
- Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelman hankkeisiin oli haettavissa hallitusohjelmassa määriteltyä valtionavustusta käytettäväksi maksuttoman ehkäisyn kokeiluun osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa vuosiksi 2021–2023.
- Kokeilua ennen nuorten maksuttoman ehkäisyn järjestäminen oli vaihdellut runsaasti alueittain ja esimerkiksi vaihtoehdot maksuttomasti tarjottavissa ehkäisyvälineissä ja maksuttomasti tarjotun ehkäisyn pituudessa erosivat kunnittain.

Hankeopas 2021: Maksuton ehkäisy

- ”Nuorten alle 25-vuotiaiden maksuttoman ehkäisyn kokeilun tavoitteena on toteuttaa vuosina 2021–2023 nuorten maksuton ehkäisy alueilla, joilla sitä ei vielä ole käytössä, tai palvelun järjestämisessä on merkittäviä haasteita.
- Tavoitteena on luoda alueille sujuvat, yhdenmukaiset ja helposti saavutettavat ehkäisypalvelut. Ehkäisypalveluihin tulee sisältyä raskauden ja seksitautien ehkäisy, seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistävä neuvonta ja seksuaalikasvatus.
- Maksuttomuuden tulee kattaa kaikki ehkäisyvälineet 25 ikävuoteen asti. Ehkäisyvälineet kustannetaan valtionavustuksella.
- Kunnan ja kuntayhtymän järjestämän maksuttoman ehkäisyn kokeilun piiriin kuuluvat myös alle 25-vuotiaat korkeakouluopiskelijat. Korkeakoulupaikkakunnilla on varmistettava yhteistyö myös YTHS:n kanssa, jotta korkeakouluopiskelijoiden oikeus ja joustava palvelun piiriin pääsy toteutuu. Valtakunnallisesti korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon palvelutuotannosta vastaava YTHS ei voi kuitenkaan olla kokeilun toteuttajana tässä kokeilussa.
- THL koordinoi hankkeen toteutusta ja seurantaa. Osallistuvilla alueilla on raportointivelvollisuus THL:lle ja STM:lle. Seurannan tulosten perusteella vaalikauden lopulla päätetään nuorten maksuttoman ehkäisyn vakinaistamisesta säädösperusteisesti. Samassa yhteydessä selkeytetään myös YTHS:n mahdollista tulevaa roolia.” (Hankeopas s. 28.)

MITÄ STM:SSÄ ON TEHTY VUONNA 2022-2023?

- Lainsäädäntöperustan varmistaminen ja lainsäädännön tulkinta
 - Haasteena samaan asiaan vaikuttavat eri lait ja säädösten erilaiset näkökulmat esim. YTHS, Ukrainasta paenneiden osallistuminen kokeiluun
- Kansallisen linjausten tekeminen alueiden kysymysten pohjalta
 - Kansallinen ohjaus vs. alueiden autonomia
 - Hankekaudella linjattu asioita ja täydennetty annettuja ohjeistuksia sote-uudistuksen, lainsäädäntöuudistusten ja käytännön tilanteiden pohjalta
- Yhteistyöneuvottelut kansallisten toimijoiden mm. YTHS, Kela, Fimea kanssa
- Tiivis yhteistyö THL:n toimijoiden kanssa
 - Alueellisten hankkeiden ohjaus
 - Kokeilujen arviointiperustan luominen mm. TEA-viisarin mittaristo, Kouluterveyskysely

STM:n toimintakertomusteksti

- ”Maksuttoman ehkäisyn kokeilut päästiin aloittamaan Tulevaisuuden sote-keskus-ohjelman täydennyshaun (2021) myötä. Kokeilut käynnistyivät 16 alueella ja Helsingissä eritahtisesti vuoden 2022 aikana. Eritahtisuuden syynä oli aluehankkeiden rekrytointihaasteet, jotka viivästyttivät kokeilujen käynnistymistä joillakin alueilla merkittävästi. Kattavaa tiedonkeruuta kokeilujen tuloksista ei pystytty toteuttamaan suunniteltua vaalikauden lopulla tehtävää vakinaistamispäätöstä varten em. syistä johtuen. ”

Erityisiä kysymyksiä

Sosiaali- ja
terveysministeriö

Korkeakouluopiskelijoiden maksuton ehkäisy – YTHS 1/2

- ”Kunnan ja kuntayhtymän järjestämän maksuttoman ehkäisyn kokeilun piiriin kuuluvat myös alle 25-vuotiaat korkeakouluopiskelijat. Korkeakoulupaikkakunnilla on varmistettava yhteistyö myös YTHS:n kanssa, jotta korkeakouluopiskelijoiden oikeus ja joustava palvelun piiriin pääsy toteutuu. Valtakunnallisesti korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon palvelutuotannosta vastaava YTHS ei voi kuitenkaan olla kokeilun toteuttajana tässä kokeilussa.” (Tulevaisuuden sote-keskus –ohjelman hankeopas, s. 28)

Korkeakouluopiskelijoiden maksuton ehkäisy – YTHS 2/2

- Asioita (mm. lainsäädäntö ja sen tulkinta) on selvitetty kansallisella tasolla (STM, THL, YTHS, Fimea).
- YTHS:n kanssa tehtävässä yhteistyössä korkeakouluopiskelijoiden maksuttoman ehkäisyn edistämiseksi on alueellisia eroja.
- Sovittiin, että ”kokeilun aikana (1.1.2022-31.12.2023) YTHS hoitaa kaikilla kokeilun vuoden 2022 aikana aloittaneilla alueilla korkeakouluopiskelijoiden maksuttomaan ehkäisyyn kuuluvan **pilleriehkäisyn** digiprosessinsa mukaisesti. Hyvinvointialueiden neuvotteluissa sovitaan, miten pillerien jakelu toteutetaan. YTHS tiedottaa tästä alueita. **Maksuttoman kierukan tai kapselin haluavat opiskelijat YTHS ohjaa julkiseen palveluun.**”
- Yleisin toteutusvaihtoehto on ollut, että sähköinen pilleriprosessi hoidetaan YTHS:n toimesta ja opiskelija hakee pillerit julkiselta.

Ehkäisyn aloittaminen - hoitajan ja lääkärin välinen työnjako

1 /2

- ”Kokeilussa voidaan esimerkiksi kehittää ehkäisypalveluja uudistamalla henkilöstön työnjakoa. Näin raskauden ehkäisy voidaan aloittaa mahdollisimman usein jo ensimmäisellä käynnillä ehkäisymenetelmästä riippumatta. Perusterveiden nuorten asiakkaiden kohdalla **raskauden ehkäisyyn perehtyneet kätilöt tai terveydenhoitajat voivat tällöin hoitaa ehkäisyn aloituksen ilman lääkärikäyntiä**, jolloin lääkärin vastaanotolle ohjattaisiin vain riski- ja erityisryhmät sekä muut lääketieteellistä lisäkonsultaatiota tarvitsevat asiakkaat. Henkilöstössä tulisi tällöin olla riittävästi kierukan ja kapselin asetukseen koulutettuja hoitajia sekä seksuaalineuvoja. Siirtämällä synnytysten ja raskaudenkeskeytysten jälkitarkastukset kätilöille tai terveydenhoitajille voitaisiin samalla käynnillä aloittaa myös ehkäisy ja tarjota muuta neuvontaa. Hoitajien ottaessa aiempaa enemmän vastuuta ehkäisyprosessin kokonaisuudesta, lääkäriresurssia tarvitaan aiempaa vähemmän ja asiakkaita pystytään hoitamaan aiempaa enemmän.”
(Tulevaisuuden sote-keskus –ohjelman hankeopas, liite 3)

Ehkäisyn aloittaminen - hoitajan ja lääkärin välinen työnjako

2/2

- Henkilökunnan osaaminen varmistettu koulutuksin
- Selvitettävänä ollut ammattilaisten roolit ja vastuut
 - pilleriehkäisyjen aloitus (jos ei hoitajalla rajattua lääkkeenmääräämisoikeutta) – millä prosessilla?
 - kierukan ja kapseleiden asennukset, säännöllisen synnytyksen jälkitarkastus
 - roolien ja vastuiden selkiytykset - > paikallisesti sovittu
 - tehtävänsiirrot ja palkkaneuvottelut - > paikallisesti sovittu

Maksuton ehkäisy hyvinvointialueiden lakisääteiseksi tehtäväksi?

- **"Tulosten ja arvioinnin perusteella päätetään kokeilun vakinaistamisesta vaalikauden lopulla"**
- Sanna Marinin hallitusohjelmassa oli em. maininta, että maksuttoman ehkäisyn kokeilujen perusteella palvelun jatkosta päätetään hallituskauden lopulla.
- Koska kokeilujen käynnistyminen monesta eri syystä viivästyi, emme ehtineet saada kattavia tuloksia kokeilusta. Siksi maksuttomasta ehkäisystä ei kansallista päätöstä Marinin hallituskaudella saatu.
- Jotta toiminta saataisiin kaikille hyvinvointialueille pakolliseksi, tarkoittaisi se uutta lakia ja uutta velvoitetta sekä rahoitusta hyvinvointialueille. Euroja valtion budjetista tähän ei ole varattu, mikä olisi välttämätöntä maksuttoman ehkäisyn toteuttamiseksi kautta koko maan.
- Toistaiseksi maksuttoman ehkäisyn jatkosta päättävät hyvinvointialueet.

Katsausta tulevaisuuteen

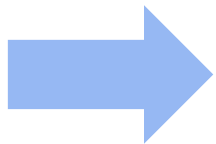
Sosiaali- ja
terveysministeriö

Vahva ja välittävä Suomi

- Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 16.6.2023

- ”Ehkäisyneuvontaa parantamalla **pyritään vähentämään** ei-toivottuja raskauksia, raskaudenkeskeytyksiä sekä sukupuolitauteja. **Edistetään** tarvittavan avun ja tuen tarjoamista keskenmenon kokeneille ja raskaudenkeskeytykseen hakeutuneille koko hoitoketjussa. **Edistetään** keskenmenon kokeneiden ohjausta äitiysneuvolan jälkitarkastukseen.”
- Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmasta tai nuorten maksuttomasta ehkäisystä ei ole mainintaa hallitusohjelmassa.

Erillistä, kokonaisvaltaista seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmaa ei ainakaan ministeriötasoisesti todennäköisesti tehdä, vaan seksuaaliterveyden saralla tällä hallituskaudella tullaan hallitusohjelman kirjausten mukaisesti tekemään em. asioita.

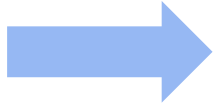
Hoitotakuu seksuaaliterveyspalveluissa

- 7 vrk hoitotakuusta luovutaan ja 1.9. voimaantullut 14 vrk hoitotakuu jää voimaan
- Seksuaaliterveyteen tämä liittyy osin; sairauksiin ja oireisiin liittyvä hoito on 14 vrk hoitotakuun piirissä
- Esim. terveysneuvontaan ja ehkäisypilleritapaamisiin soveltuu edelleen 3 kk hoitotakuu, joka on enimmäisaika; aina tulee suhteuttaa **yksilöllisen arvion** mukaan tehtyyn hoidon tarpeen arvioon, ml. kiireellisyyteen.
- Kuitenkin ymmärrämme, että 3 kk on liian pitkä ehkäisyn aloittamiseen...
- Ks. <https://stm.fi/hoitotakuu/ukk>

Kutsuntaudistuksen monet mahdollisuudet

- ”Hallitus kehittää asevelvollisuutta sekä laajentaa kutsunnat koskemaan koko ikäluokkaa parlamentaarisen työryhmän raportin mukaisesti. Liikunnan ja toimintakyvyn edistäminen lisätään osaksi kutsuntojen sisältöä.” (Petteri Orpon hallitusohjelma 2023).

Vaikutukset opiskeluhuollon palveluihin ja resursseihin hyvinvointialueilla, mm. kutsuntatarkastusten järjestäminen koko ikäluokalle.

- HUOM! Tässä mahdollisuus uuteen nuorten aikuisten universaaliin terveyttä ja terveyden tasa-arvoa edistävään ja syrjäytymistä ehkäisevään palveluun – myös seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistävään

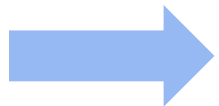
Mahdollisia jatkotoimenpiteitä

- Erittäin tärkeitä havaintoja tehty ja mm. tunnistettu pulmakohtia säädöspohjassa alueiden kokemusten perusteella

Lainsäädäntömuutoksia mm. lääkelakiin, YTHS-lakiin ym.?

- Hoitajan ja lääkärin välinen työnjako, vastuut, tehtäväkuvat
 - ”Hallitus haluaa ratkaista hyvinvointiyhteiskunnan palveluiden saatavuutta uhkaavan sote-henkilöstön vajeen. --- Kannustetaan hyvinvointialueita lisäämään sosiaali- ja terveysalan houkuttelevuutta henkilöstön tarpeet huomioivalla ja osallistavalla johtamisella parantamalla työnjakoa ja joustavuutta.” (Petteri Orpon hallitusohjelma 2023 s. 24)

Hyvän työn ohjelma ym.

Kiitos jokainen projektipäällikkö hyvinvointialueella tekemästänne tärkeästä ja hyvästä työstä! Kiitos THL:n Reija ja Hanne erittäin hyvin toimineesta yhteistyöstä!

Pia Suvivuo
erityisasiantuntija, TtT
pia.suvivuo@gov.fi
@PiaSuvivuo

Sosiaali- ja
terveysministeriö